

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПТНЗ

Анотація. У статті висвітлені проблеми функціонування професійно-технічної освіти України. Розглянуто необхідність якісних змін у взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо питань ПТО та створення необхідних умов для інноваційного розвитку професійного навчання різних категорій населення. Показано важливість інституційного аналізу у діяльності ПТНЗ, як складової інституційного розвитку ПТНЗ з використанням підходів короткострокового планування у поєднанні з окремими елементами стратегічного плану.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, робітничі кадри, кваліфікований робітник, Державні стандарти професійно-технічної освіти, автономність (економічна самостійність), інноваційний розвиток, стратегія розвитку ПТНЗ, регіоналізація, інституційний розвиток, інституційний аналіз, бізнес-планування, SWOT-аналіз.

Аннотация. В статье освещены проблемы функционирования профессионально-технического образования Украины. Рассмотрена необходимость качественных изменений во взаимодействии центральных и местных органов исполнительной власти и местного самоуправления по вопросам ПТО и создание необходимых условий для инновационного развития профессионального обучения различных категорий населения. Показана важность институционального анализа в деятельности ПТУЗ, как составной институционального развития ПТУЗ с использованием подходов краткосрочного планирования в сочетании с отдельными элементами стратегического плана.

Ключові слова: профессионально-техническое образование, рабочие кадры, квалифицированный работник, Государственные стандарты профессионально-технического образования, автономность, стратегия развития ПТУЗ, SWOT-анализ.

Annotation. The article outlines the problems of vocational education in Ukraine. The necessity of a qualitative change in the interaction of central and local executive authorities and local governments on issues of VET and the necessary conditions for innovation of vocational training of various categories of the population. Shown the importance of institutional analysis in vocational activities as part of institutional development of VET approaches using short-term planning in conjunction with certain elements of the strategic plan.

Key words: vocational education, VET approaches, strategic plan, central and local executive authorities.

Актуальність. Формування і реалізація трудового потенціалу, набуття відповідних знань і вмінь повністю залежать від ефективного функціонування сфери освіти. Це значною мірою стосується і професійно-технічної освіти, яка органічно пов'язана із суспільним виробництвом і працює на відтворення робітничих кадрів країни, а з іншого боку рівень її

розвитку наочно віддзеркалює соціально-економічний стан у галузях виробництва та сфері послуг[3].

Протягом останніх років потенціал кваліфікованих робітників в Україні значно знизився у порівнянні з розвинутими країнами. Це зумовлено падінням престижу робітничих професій, неефективним інформуванням населення щодо попиту на професії, недостатньою участю суб'єктів господарювання у розв'язанні проблем професійної освіти і навчання. Як наслідок, суб'єктів господарювання не задовольняє якість підготовки робітничих кадрів, що пов'язано із застарілою матеріально-технічною базою, недосконалістю кваліфікаційних характеристик на професії та види робіт, державних стандартів професійно-технічної освіти, недостатнім рівнем підготовки педагогічних працівників [4].

Назріла необхідність якісних змін у взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо питань функціонування і розвитку професійної освіти і навчання. Потребує реформування система управління професійною освітою і навчанням.

Не сприяють оперативному і гнучкому реагуванню на попит у робітниках діючі умови і процедура ліцензування освітньої діяльності професійно-технічних навчальних закладів, підприємств, організацій і установ, що здійснюють підготовку робітничих кадрів на виробництві.

Назріла необхідність автономності професійно-технічних навчальних закладів, в першу чергу, їх економічної самостійності, ефективного залучення інвестицій у розвиток системи професійної освіти і навчання, введення стимулів як для суб'єктів господарювання, так і для педагогічних працівників.

Недосконалість законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими регулюються питання сфери професійної освіти, неврахування ними змін, що відбуваються в економіці і суспільному житті країни, фінансування за залишковим принципом, є стримуючими факторами розв'язання наявних проблем та формування єдиної концептуально узгодженої та науково –

обґрунтованої державної політики щодо розвитку системи професійної освіти і навчання впродовж життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку в Україні відбувається модернізація системи професійної освіти яка спрямовується на створення необхідних умов для інноваційного розвитку професійного навчання різних категорій населення, зокрема, у професійних навчальних закладах різних типів, форм власності та підпорядкування, на виробництві тощо; забезпечення якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників для галузей економіки, малого й середнього підприємництва з урахуванням потреб ринку праці [1].

Стратегія розвитку ПТНЗ має бути інноваційною, базуватися на сучасному законодавчому та нормативному забезпеченні, науково обґрунтованих критеріях оцінювання якості навчального процесу, державних стандартах профтехосвіти, результатах моніторингу попиту та пропозицій потреби регіональних ринків праці у робітничих кадрах. Тому, на сьогодні, надзвичайно важливим аспектом є активізація діалогу між навчальними закладами системи ПТО, владою та громадськістю, зокрема, через обговорення перспектив інституційного розвитку професійно-технічної освіти, оскільки вітчизняна освітня галузь обрала шлях кардинальних реформ входження до світового освітнянського простору, поліпшення якості освіти. Слід звернути увагу на важливість таких аспектів інституційного розвитку ПТНЗ: розбудова інституційної спроможності, розроблення механізмів реагування на зміни й пропозиції, регіоналізація.

Дуже важливим чинником у діяльності ПТНЗ є інституційний аналіз, метою якого є оцінка можливостей навчального закладу в існуючому політичному, економічному та правовому полі, впливу зовнішнього середовища на реалізацію навчального процесу. Інституційний аналіз передбачає розв'язання таких завдань:

- характеристика політичних і економічних факторів, які впливають на навчальний процес;

- оцінка найважливіших законів та нормативних актів, що безпосередньо пов'язані з навчальним процесом;
- визначення оптимальних форм організації навчального процесу;
- вибір організаційної структури навчального закладу та принципів підбору навчально-педагогічного колективу;
- оцінка слабких і сильних сторін навчального закладу, людських ресурсів колективу, кваліфікації, управлінських та адміністративних можливостей усіх учасників навчального процесу.

Для ПТНЗ вирішення основних проблем розвитку професійно-технічної освіти на сучасному етапі має бути спрямоване на забезпечення регіональних (місцевих) ринків праці в робочій силі з відповідних професій і кваліфікації. При цьому якість підготовки фахівців має відповідати не тільки вимогам сучасності, а і враховувати перспективний розвиток галузей народного господарства країни. Стратегічне планування розвитку ПТНЗ має відповідати державній політиці в галузі профтехосвіти, враховувати передовий вітчизняний і зарубіжний досвід, реальні можливості навчального закладу та регіональні умови.

Планування - це процес творчого осмислення майбутнього навчального закладу. Досить часто потрібно вирішувати: в якому напрямі можна вдосконалити навчальний заклад; де при мінімальних затратах ресурсів можна досягти найбільших змін; як досягти поставлених цілей і що зробити, щоб зменшити можливі несподіванки і ризики; як управляти ситуацією в цілому. Іншими словами, ефективне планування - це процес визначення цілей (завдань) і розробки заходів, що забезпечують досягнення відповідних цілей. Такого планування потребують усі навчальні заклади, які працюють у конкурентному середовищі.

Універсального визначення періодів планування не існує. Довго- і середньострокові часто називають «стратегічними», оскільки в них розглядаються розраховані на тривалий період часу стратегії розвитку. Короткострокові плани називають «бізнес-планами», оскільки вони є

керівництвом для повсякденної діяльності. Основна відмінність між двома підходами полягає в тому, що в традиційному плануванні (бізнес-плануванні) передбачається доступність всієї необхідної інформації на самому початку процесу, тоді як «стратегічне» планування використовує нові дані у міру їх надходження. Зважаючи на особливості роботи професійно-технічних навчальних закладів, за основу необхідно взяти підходи короткострокового планування у поєднанні з окремими елементами стратегічного плану.

Бізнес-план - плановий документ, а процес розробки бізнес-плану - один з видів планування розвитку ПТНЗ. Бізнес-план - обов'язково письмовий документ, який підводить підсумки ділових можливостей і перспектив та роз'яснює, як ці можливості можуть бути реалізовані наявною командою управлінців (менеджерів). Письмовий виклад бізнес-плану робить процес його розробки ефективнішим, а сам план - систематизованим і стислим. Складовими бізнес-плану є: опис навчального закладу; аналіз сильних та слабких сторін, можливостей і загроз (SWOT-аналіз); пріоритетні напрямки та цілі розвитку; план досягнення цілей розвитку навчального закладу.

Розглянемо складові бізнес-плану на прикладі Новокаховського Вищого Професійного училища:

З метою забезпечення підготовки кваліфікованих робітників для тресту «Каховсільбуд» Міністерства сільського будівництва України наказом Державного Комітету профтехосвіти України № 103 від 27.07.1966 року було створено Новокаховське ПТУ-16. Контингент першого набору склав 270 учнів, яких навчали основним будівельним професіям: «муляр-монтажник», «тесляр», «штукатур-лицювальник», «арматурник-електрозварник».

Наказом начальника Херсонського обласного управління профтехосвіти № 99 від 03.04.1976 року заклад перетворено у профтехучилище по підготовці кваліфікованих робітників з середньою освітою.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про вдосконалення мережі ПТНЗ Херсонської області» № 369 від 12.06.2003 року Новокаховське ПТУ-16 реорганізовано у «Новокаховський професійний ліцей». Враховуючи, що профтехосвіта адаптується до вимог ринку праці, в ліцеї запроваджується крім шести будівельних професій нові перспективні професії: «Оператор комп'ютерного набору», «Перукар (перукар-модельєр)», «Контрорський службовець (бухгалтерія); оператор комп'ютерного набору».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки № 148 від 23.02.2007 року Новокаховський професійний ліцей перейменовано у «Новокаховське вище професійне училище».

За рейтингом та поданням Херсонського обласного управління освіти і науки НВПУ входить в 100 найкращих ПТНЗ України (газета «Освіта України» № 63 від 22.08.07).

Коло повноважень Новокаховського вищого професійного училища

Новокаховське вище професійне училище є державним ПТНЗ третього атестаційного рівня, що здійснює підготовку робітників високого рівня кваліфікації з технологічно складних, наукоємних професій та робітників, діяльність яких пов'язана зі складною організацією праці, як правило, з числа випускників загальноосвітніх шкіл. ВПУ може здійснювати перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників та незайнятого населення.

Навчальний заклад діє на основі Статуту, затвердженого 05.04.2007 року Міністерством освіти і науки України.

Стратегічна мета Новокаховського вищого професійного училища

Стратегічною метою навчального закладу є забезпечення права громадян України на професійне навчання відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей з метою задоволення потреб економіки України у високо кваліфікованих і конкурентноспроможних на ринку праці робітників.

Навчальний заклад працює на умовах:

1. Формування разом з органами управління ПТО прийому учнів, слухачів з урахуванням державного замовлення, потреб ринку праці та

потреб громадян у професійно-технічній освіті і замовлень підприємств, установ, організацій.

2. Організація підвищення кваліфікації, стажування педагогічних працівників.

3. Здійснення курсового професійно-технічного навчання, перепідготовки робітників підприємств, організацій, установ різної форми власності та незайнятого населення.

4. Забезпечення якості професійно-технічної і загальної середньої освіти та виховання учнів, слухачів.

5. Здійснення допрофесійної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

6. Навчальний заклад прагне працювати ефективно, оперативно та гнучко реагувати на потреби ринку праці.

ВПУ надає освітні послуги молоді за 18-ма ліцензованими професіями:

№ з/п	Назва професії	Термін навчання
1.	Електрогазозварник, газорізальник	1,5 р.
2.	Столяр, верстатник деревообробних верстатів	3 р.
3.	Муляр, монтажник з монтажу сталевих і залізобетонних конструкцій, електрогазозварник ручного зварювання	3 р.
4.	Штукатур, лицювальник - плиточник; маляр	2,3 р.
5.	Столяр будівельний, тесляр	1,5 р.
6.	Монтажник санітарно-технічних систем та устаткування, газозварник	3 р.
7.	Штукатур	0,5 р.
8.	Маляр	0,5 р.
9.	Лицювальник - плиточник	0,5 р.
10.	Столяр будівельний	0,5 р.
11.	Електрогазозварник	0,5 р.
12.	Муляр	0,5 р.
13.	Перукар (перукар-модельєр)	1,5 р.
14.	Оператор комп'ютерного набору, касир (на підприємстві, в установі, організації)	1,5 р. 3 р.
15.	Канторський службовець (бухгалтерія)	1 р.
16.	Канторський службовець (бухгалтерія), оператор комп'ютерного набору	3 р.
17.	Лісник, егер	1 р.
18.	Лісник, лісоруб, егер	3 р.

Аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Сучасна матеріально - технічна база</p> <p>Мобільність матеріально – технічної бази</p> <p>Отримання стипендії</p> <p>Наближеність навчання до місця проживання учнів</p> <p>Відсутність вступних іспитів</p> <p>Висока якість навчання</p> <p>Безкоштовність навчання</p> <p>Сучасна їдальня.</p> <p>Наявність трьох комп'ютерних класів.</p> <p>Можливість працевлаштування по закінченні навчання</p> <p>Залучення роботодавців до розробки навчальних програм.</p> <p>Забезпечення колегіальності при вирішенні важливих для житті діяльності училища питань.</p>	<p>Недостатня кількість якісних підручників, спеціальної технології українською мовою.</p> <p>Значний відсоток застарілого обладнання в майстернях.</p> <p>Невелика кількість власної продукції.</p> <p>Малий відсоток надходжень від виробничої практики.</p> <p>Довготривала процедура ліцензування нових професій.</p>
<p>Можливості</p> <p>Використання новітніх технологій.</p> <p>Підвищення рівня кваліфікації педагогічних працівників.</p> <p>Стабільність фінансування.</p> <p>Розвиток будівельної галузі.</p> <p>Формування кошторису за принципом (знизу в гору).</p> <p>Потреба в кваліфікованих виробничих кадрах.</p>	<p>Загрози</p> <p>Зменшення кількості випускників шкіл.</p> <p>Економічний спад держави і будівельної галузі.</p> <p>Низька популярність робітничих професій.</p> <p>Довготривала процедура ліцензування нових професій.</p> <p>Недостатня гнучкість щодо внесення змін до навчальних програм (лише 20%).</p> <p>Невідповідність кваліфікаційних характеристик потребам роботодавців регіону.</p> <p>Низька заробітна плата педпрацівників</p> <p>Загальне падіння моральних цінностей у абітурієнтів.</p>

Пріоритетні напрямки та цілі

Пріоритетний напрям	Пріоритетні цілі
1. Адміністративна система	Створити сучасну модель управління НВПУ. Створити консультативну раду за професіями. Створити навчально-виробничий комплекс.
2. Адміністративно інформаційна система	Приєднати всі підрозділи (майстерні, навчальні аудиторії) до локальної мережі. Забезпечити швидке розповсюдження та зворотний зв'язок інформації в локальній мережі
3. Фінанси та контроль	Розробити та затвердити план заходів щодо збільшення позабюджетних коштів, кошторис витрат на платні послуги, розрахунків для визначення додаткових ресурсів.
4. Людські ресурси	Провести навчання викладачів і майстрів. Забезпечити стажування на виробництві майстрів в/н та викладачів спец предметів
5. Навчальні плани	Ліцензування нових професій. Розробка нових навчальних планів для випускників дев'ятих класів.
6. Викладання	Обладнати кабінети спец технології персональними комп'ютерами. Провести курси (користувачів ПК) для всіх педпрацівників. Впровадити використання сучасних засобів навчання (мультимедійна система, ПК). Закупити навчальні програми і навчальні фільми з усіх професій.
7. Працевлаштування випускників	Забезпечити 100% рівень працевлаштування випускників з усіх професій.
8. Виробнича практика	Підвищити рівень задоволеності учнів виробничою практикою.
9. Матеріально – технічна база	Доукомплектувати кабінети ПК. Відкрити кабінет психологічної розгрузки. Провести поточний ремонт в кабінетах спец технології «монтажників сантехсистем». Забезпечити навчальну майстерню «монтажників сантех систем» сучасним обладнанням. Відремонтувати гуртожиток.

Висновки. Отже, проведення бізнес-планування є ключовим кроком на шляху до співпраці між навчальними закладами та громадами, яких вони обслуговують. Зрозуміло, що найбільш адекватна модель бізнес-планування має відображати сучасну економічну, соціальну та політичну ситуацію в Україні. Крім того, немає потреби в копіюванні канадського або іншого досвіду й очікуванні аналогічних результатів.

Професійно-технічна освіта тісно пов'язана з економікою, ринком праці. Вона помітно оновлюється, трансформується. Її подальший розвиток залежить від реальної державної політики. На словах в Україні всі державні структури ніби шанують і люблять профтехосвіту. Тільки ця любов є платонічною й, відповідно, інтерес є платонічним. Про ефективність такої любові з боку держави не доводиться й говорити. Вона відображена у щорічних статистичних даних, від яких не рідко хочеться плакати.

На великому досвіді, здобутому впродовж десятиліть, ми не один раз переконуємося, кому доводиться розраховуватися за помилки. Мудрими були стародавні греки, сказавши *«Culpat majorum posten luunt»* (*«За провини предків платять нащадки»*). На жаль, за помилки нашої держави та її правителів на різних рівнях щодо ПТО в майбутньому розплачуватимуться прийдешні покоління [2].

Література

1. Інституційний розвиток ПТНЗ: основні підходи до бізнес-планування та маркетингу : Навчально-методичний посібник / За ред. Л.І. Даниленко. – К. : ЦППО АПН України, 2008. – С. 9-12, 15-16.
2. Ничкало Н.Г. Розвиваючись інноваційно, не втратити здобуте / Ничкало Н.Г. // Професійно-технічна освіта : Науково-методичний журнал. - 2010. - № 1(46). - С. 3-4.
3. Ніколаєнко С.М. Якісна підготовка робітничих кадрів – важлива складова соціально-економічного розвитку України / Ніколаєнко С.М. // Забезпечити якісну підготовку робітничих кадрів: Матеріали всеукраїнської наради. - К., 2006. – С. 4.
4. Проект «Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні» (2010 – 2020р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.